

De kern van het dispensationalisme

Dispensationalisme als een systeem van bijbeluitleg kan het best begrepen worden tegen de achtergrond van haar historische opkomst in de negentiende eeuw. Aan John N. Darby (1800-1882), een van de grondleggers van de beweging van de Plymouth Brethren in Engeland, wordt de ontwikkeling toegeschreven van een nieuw systeem van bijbeluitleg, die daarvoor onbekend was in het christelijke denken. Clarence B. Bass, aanvankelijk zelf een dispensationalist, ontdekte gedurende zijn doctoraal onderzoek van Darby's leerstelling over de kerk "een fundamenteel basispatroon van interpretatie dat in grote lijnen afwijkt van dat van het historische geloof."¹

Bass verklaart in zijn historisch onderzoek: "Darby introduceerde niet zo maar nieuwe begrippen in de theologie, maar een totaal nieuw beginsel van schriftuitleg. Hij gaf zelf toe, dat dit beginsel gedurende negentien eeuwen voor de kerk verborgen was geweest, om vervolgens aan hem alleen geopenbaard te worden."²

Dit nieuwe beginsel hield een rigoureuus letterlijk toepassen van woordbetekenissen in bij het verklaren van de Bijbel, wat resulteerde in een scherpe scheiding tussen "Israël" en de "kerk", en tussen twee stelsels of bedelingen van wet en van genade.

Bass komt tot de slotsom: "Welke evaluatie de geschiedenis ook maakt van deze beweging, het zal ervan getuigen, dat het dispensationalisme geworteld is in Darby's opvatting aangaande de kerk – een opvatting die een scherp onderscheid maakt tussen de kerk en Israël."³ Darby bedacht, dat de kerk geen deel uitmaakte van de profetieën uit het Oude Testament. Daarom begon hij een toekomstige hoop voor Israël buiten de kerk om te verkondigen, gebaseerd op de veronderstelling dat de verbondsbeloften aan Abraham en Israël onvoorwaardelijk waren. Het logische gevolg was, dat er een hele nieuwe opeenvolging van laatste gebeurtenissen geconstrueerd moest worden om het uitgangspunt veilig te stellen van een afzonderlijke hoop voor Israël, nadat de kerk van de aarde was weggevoerd naar de hemel. De basis van het moderne dispensationalisme is nog steeds Darby's idee, dat het een fundamentele dwaling is van het historisch christelijke denken om te geloven, dat de kerk van Jezus Christus het ware Israël is en daarom erfgenaam van Israëls beloften en verantwoordelijkheden, is nog steeds de fundamentele vooronderstelling van het moderne dispensationalisme.

Om de bereidheid te begrijpen waarmee het Darbyisme aanvaard werd, moeten we oog hebben voor het geestelijke klimaat aan het begin van de negentiende eeuw, met zijn theologische liberalisme, zijn gebrek aan hoop op de wederkomst van Christus en zijn wijd verbreide onwetendheid voor wat betreft bijbelse leerstellingen. William E. Cox verklaart:

“De leer van de Brethren met hun nadruk op de profetie en de wederkomst van Christus, voorzag in een behoefte in de levens van geestelijk uitgehongerde mensen van die generatie. Het is dan niet zo moeilijk om een vacuüm te vervangen! . . . Darby keerde niet alleen terug naar het geloof, dat eens aan de heiligen was verkondigd – dat, zoals hij zelf toegeeft, afgedankt was en nodig herontdekt moest worden – maar hij ging nog veel verder door veel eigen ideeën in te brengen die nog nooit iemand tevoren bedacht had.”⁴

In de jaren twintig van de twintigste eeuw kregen veel leiders van de fundamentalistische beweging het gevoel, dat je, om een fundamentalist te zijn – en dus in de fundamentele leerstellingen van de Bijbel te geloven – automatisch een dispensationalist moest zijn. Het modern dispensationalisme als systeem ontstond dus als een reactie op de vergeestelijkingen van de liberale theologie uit de negentiende eeuw. Het gaat terug op de leer van John N. Darby en is populair geworden door de voetnoten van de *Scofield Reference Bible* (1917) en *The New Scofield Reference Bible* (New York: Oxford University Press, 1967). Hun theologie is systematisch uitgewerkt door Lewis Sperry Chafer (opvolger van C. I. Scofield) in zijn apologetisch werk *Systematic Theology* (8 vols.) en in de geschriften van John F. Walvoord, tot 1986 president van het Dallas Theological Seminary. Het Dispensationalisme wordt als basis onderwezen aan het Moody Bible Institute in Chicago en aan ongeveer tweehonderd bijbelinstituten in de VS. *Bibliotheca Sacra* is het dispensationalistische tijdschrift, door het Dallas Theological Seminary geërfd in 1934.

Populaire schrijvers als Hal Lindsey, Salem Kirban en anderen hebben miljoenen beïnvloed door hun geschriften en films om het dispensationalistische toekomstbeeld te aanvaarden. Dit omvatte een “Armageddon” oorlog in het Midden-Oosten en een joods duizendjarig koninkrijk in Jeruzalem als het ware profetische beeld van Gods plan met het joodse volk en de wereld.

Het feit, dat Darby de bedenker was van het dispensationalistische systeem is op zich natuurlijk geen bewijs, dat het systeem om die reden waar of onwaar is. De waarheidsgetrouwheid of de valsheid van het dispensationalisme berust uitsluitend op de harmonie of disharmonie met de heilige Schrift. De claim van de dispensationalist Harry A. Ironside dat Darby's leerstellingen "nauwelijks te vinden zijn in enig boek of preek gedurende een periode van zestienhonderd jaar!"⁵ nodigt uit tot een kritisch onderzoek van de essentie van het dispensationalisme en haar onderscheidende hermeneutiek van letterlijkheid.

De hermeneutiek van letterlijkheid (uitleg naar de letter)

Het dispensationalisme vertegenwoordigt dat systeem van bijbeluitleg dat volhoudt, dat in de Schrift de termen “Israël” en “kerk” altijd staan voor twee essentieel verschillende verbondsvolken van God: een aards, nationaal-theocratisch koninkrijk voor Israël, maar voor de kerk slechts een eeuwige plaats in de hemel. Lewis S. Chafer verwoordt het zo: “De dispensationalist gelooft, dat God door de eeuwen heen twee afzonderlijke doelen

nastreeft: een gerelateerd aan de aarde met een aards volk en met aardse doelstellingen, terwijl het andere gerelateerd is aan de hemel met een hemels volk en met hemelse doelstellingen.”⁶ Daniel P. Fuller trekt de juiste conclusie: “De fundamentele vooronderstelling van het dispensationalisme is twee doelstellingen van God uitgedrukt in de vorming van twee volken die hun onderscheid handhaven door alle eeuwen heen.”⁷

Met andere woorden, het dispensationalisme handhaaft verschillende eschatologieën voor “Israël” en de “kerk” met elk hun eigen tegengestelde verbondsbeloften. De essentie van het dispensationalisme bestaat daarom in het “terecht verdelen” van de Schrift, niet alleen in gescheiden tijdsperioden, maar ook in Schriftgedeelten, die ofwel betrekking hebben op Israël of op de kerk of op de heidenen. Deze scheiding wordt afgeleid van 1 Korintiërs 10:32. (“Geef geen aanstoot aan de joden, aan andere volken of aan Gods gemeente.”) L. S. Chafer leerde, dat het evangelie van Johannes, het boek Handelingen en de brieven uit het Nieuwe Testament, als enige schriftgedeelten speciaal gericht waren tot de christenen.⁸

De eindstrijd of de beproeving in Openbaring 6-20 gaat uitsluitend over de strijd tussen de antichrist en godvrezende joden en niet tussen antichrist en de gemeente van Christus, omdat, zoals J.F. Walvoord beweert, “het boek als geheel houdt zich niet bezig met Gods programma voor de kerk.”⁹ Het basisprincipe waarvan dit opdelen van de Schrift afstamt wordt een “consequent letterlijke uitleg” genoemd. Een van de moderne woordvoerders, Charles C. Ryrie beweert stellig: “Omdat de consequent letterlijke uitleg het logische en voor de hand liggende beginsel van schriftuitleg is, is het dispensationalisme meer dan gerechtvaardigd.”¹⁰

“Het dispensationalisme is het resultaat van een consequente toepassing van het hermeneutische basisbeginsel van letterlijke, normale of eenvoudige uitleg. Geen ander theologisch systeem kan dit beweren.”¹¹

“De consequent letterlijke uitleg is de kern van de dispensationele eschatologie.”¹²

Dit beginsel van literalisme heeft verreikende gevolgen voor de theologie, in het bijzonder voor de eschatologie. Het verlangt een letterlijke vervulling van oudtestamentische profetieën, die daarom plaats moet vinden gedurende een toekomstige tijdsperiode in Palestina, “want de kerk vervult ze op dit moment op geen enkele letterlijke manier.”¹³ Het literalisme leidt dus noodzakelijk tot een dispensationeel futurisme [red. toekomst] als het gaat over het volk Israël in de profetische uitleg.

Volgens het dispensationalisme vormt de gemeente van Christus, die het licht zag op de Pinksterdag, zoals opgetekend in Handelingen 2, definitief geen onderdeel van Gods verbond met Abraham en David. De christelijke kerk met haar genadeboodschap is slechts een “onderbreking” van Gods oorspronkelijke plan met Israël, een “parenthese” of inlassing (H. Ironside) of invoeging (L. S. Chafer), niet voorzien door de oudtestamentische profeten

en zonder enig verband met Gods beloften van een aards koninkrijk aan Abraham, Mozes en David.

Fundamenteel aan het dispensationalistische systeem is de veronderstelling dat Christus zichzelf aanbood aan het volk Israël als de messiaanse koning om het glorieuze, aardse koninkrijk op te richten dat aan David beloofd was. Op deze hypothese rust de conclusie dat Christus het aanbieden van zijn koninkrijk "opschortte" toen Israël hem verwierp als hun rechtmatige koning. In plaats daarvan begon Christus zijn koninkrijk van genade (vanaf Matteüs 13 en verder) aan te bieden als een tijdelijk genadeverbond dat op zou houden te bestaan op het moment dat hij opnieuw de joodse natie zou grondvesten als zijn theocratie. De gemeente van wedergeboren christenen moest daarom eerst uit deze wereld worden weggenomen door een plotselinge onzichtbare "wegvoering" naar de hemel voordat God zijn "onvoorwaardelijke" oudtestamentische beloften aan Israël zou kunnen vervullen. De herstelde joodse natie zal dan gestort worden in de "tijd van Jacobs beproeving". Het dispensationalistische systeem verlangt dus een wegvoering van de gemeente van Christus voorafgaande aan die beproeving.

Het dispensationalisme beweert dat de oudtestamentische verbondsbeloften aan Israël (in alle opgetekende details) pas aan het joodse volk in vervulling kunnen gaan gedurende het toekomstige millennium uit Openbaring 20. Pas dan zullen Gods onderscheidende en onvoorwaardelijke doelstelling met Israël in vervulling gaan. Dit impliceert noodzakelijk de herbouw van de tempel in Jeruzalem en het opnieuw instellen van dierenoffers ter "nagedachtenis" aan de dood van Christus. Alle naties zullen dan het volk Israël erkennen als het uitverkoren volk van God. Ryrie zegt: "Dit millennium hoogtepunt is de climax van de geschiedenis en het grote einddoel van Gods programma van alle eeuwen."¹⁴

Het is dus vrij duidelijk, dat het dispensationalisme de gemeente van Christus los ziet van het geheel van het verlossingsplan van God voor Israël en de mensheid en het toekomstige koninkrijk van God beperkt tot het herstel van een joods koninkrijk, het zogenaamde millennium koninkrijk.

Deze tweedeling tussen Israël en de kerk, tussen Gods koninkrijk op aarde en de kerk, tussen Jezus' evangelie van het koninkrijk en Paulus' evangelie van genade is het logische uitvloeisel van het aangenomen uitgangspunt van een naar de letter uitleggen van het profetische woord van God.

De sleutel tot het Oude Testament

Is de dispensationalistische hermeneutiek van een "consequent letterlijke uitleg" volgens Christus en het Nieuwe Testament de ware sleutel om de toekomstige vervulling van oudtestamentische profetieën uit te leggen? En is deze hermeneutiek wezenlijk (d.w.z. onvervalst en intrinsiek) verwant aan de Heilige Schrift zelf of is het een vooronderstelling die van buitenaf wordt opgelegd aan Gods Woord als een "objectieve richtlijn" met als doel

de Bijbel te beschermen tegen ongerechtvaardigd vergeestelijken en allegoriseren? Moet die “objectieve richtlijn” voor het begrijpen van Gods Woord niet inductief afgeleid worden van het geïnspireerde verslag zelf?

Het kardinale punt is dit: Is het de christelijke gelovige toegestaan om de oudtestamentische geschriften op te vatten als een gesloten op zichzelf staande eenheid los van het nieuwtestamentische getuigenis van haar vervulling? Of moet hij het Oude Testament en het Nieuwe Testament aanvaarden als een organische openbaring van God in Jezus Christus? Is het de christelijke uitlegger toegestaan om het Oude Testament uit te leggen als de complete en definitieve openbaring van God aan het joodse volk, een gesloten canon, zonder Jezus Christus als de ware uitlegger van Mozes en de profeten en zonder dat het Nieuwe Testament, als de finale openbaring van God, de hoogste autoriteit is bij de uitleg van de oudtestamentische profetieën in overeenstemming met Christus?

In de eerste plaats ontbreekt in het Oude Testament de leidraad van Jezus Christus en zijn apostelen voor een christelijk verstaan van de Hebreeuwse geschriften. Het beginsel van “uitleg naar de letter” wordt dan naar voren gebracht in dit vacuüm van een onvoltooide Schriftcanon om als leidraad voor uitleg te dienen terwijl Christus en het Nieuwe Testament daartoe door God waren aangewezen. De betekenis van de uitdrukking “uitleg naar de letter” zelf wordt twijfelachtig als het wordt gedefinieerd als de letterlijke of normgevende grammaticaal-historische uitleg van het Oude Testament om vervolgens meteen deze uitleg van het Oude Testament te verheffen tot de hoogste waarheid binnen de canon van de Bijbel, zodat Christus en het apostolische evangelie geen autoriteit hebben om de oudtestamentische verbondsbeloften te ontvouwen, te wijzigen of te herinterpreteren.

Charles C. Ryrie stelt, dat de dispensationalistische visie van een voortgaande openbaring open staat voor nieuw licht, maar niet dat de term “Israël” de “kerk” kan betekenen. Dit zou een onaanvaardbare “contradictie” van termen en ideeën inhouden. Het dispensationalisme ontkent een organisch verband tussen oudtestamentische profetie en de kerk van Jezus Christus. Het verwerpt de traditionele toepassing van de Davidische koninkrijk beloften op de geestelijke heerschappij van Christus over zijn kerk, omdat deze manier van profetie uitleg allegorisch en niet naar de letter en dus onrechtmatig is.

Een cruciale vraag wordt dan: Aanvaarden dispensationalisten werkelijk het organische karakter van de Bijbel als geheel, d.w.z. de geestelijke en theologische eenheid van de oud- en nieuwtestamentische openbaring?

Moet ons idee van “uitleg naar de letter” vastgelegd worden als onze hoogste norm in het begrijpen van de uiteindelijke vervulling van Israëls profetieën, of moet Jezus zelf onze norm zijn voor een volledig begrijpen van het Oude Testament als geheel? F.F. Bruce geeft het antwoord: “Het gebruik van het Oude Testament door onze Heer kan heel goed dienst doen als onze richtlijn en voorbeeld in de uitleg van de Bijbel; en christenen doen er goed aan te bedenken, dat een deel van het huidige werk van de heilige Geest bestaat uit het openen van de Schrift voor hen zoals de opgestane Christus dat deed voor de discipelen op weg naar Emmaüs.”¹⁷

Voetnoten

1 Clarence B. Bass, *Backgrounds to Dispensationalism* (Grand Rapids, Michigan: Baker Book House, 1977), p. 9.

2 *Ibid.*, p. 98.

3 *Ibid.*, p. 127.

4 William E. Cox, *An Examination of Dispensationalism* (Philadelphia, Penna.: Presbyterian and Reformed Publishing Co.; 1963), pp. 4, 5.

5 Harry A. Ironside, *The Mysteries of God* (New York: Loizeaux Bros., 1908), pp. 50, 51, as quoted by D. P. Fuller, *Gospel and Law* (Grand Rapids, Mich.: Eerdmans, 1980), p. 13.

6 Lewis S. Chafer, "Dispensationalism," in *Bibliotheca Sacra* 93 (1936), p. 448.

7 Daniel P. Fuller, *The Hermeneutics of Dispensationalism* (unpub. diss., Northern Baptist Theol. Sem., Chicago, 111., 1957), p. 25.

8 Chafer, *op. cit.*, pp. 406, 407.

9 J. F. Walvoord, *The Revelation of Jesus Christ* (Chicago: Moody Press, 1967, 2d printing), p. 103.

10 C. C. Ryrie, *Dispensationalism Today* (Chicago: Moody Press, 1965), p. 97.

11 *Ibid.*, p. 96.

12 *Ibid.*, p. 158.

13 *Ibid.*

14 *Ibid.*, p. 104.

15 *Ibid.*, p. 88. Ryrie: " Welke controle zouden we hebben over de verscheidenheid aan interpretaties die de menselijke geest zou kunnen voortbrengen zonder een objectieve norm waarin het beginsel van 'letterlijke uitleg' voorziet?"

16 *Ibid.*, p. 94.

17 In *Baker's Dictionary of Theology* (Baker Book House, 1973), p. 293.